

75 éves a Debreceni Vegyipari Technikum

Cs. Nagy Gábor

ny. középiskolai tanár, igazgató, Debreceni SZC Vegyipari Technikum

Bevezetés

Az 1867-es magyar-osztrák kiegyezés politikai és gazdasági konszolidációja felgyorsította a hazai ipar fejlődését, sürgette a nyugat-európai tőke beáramlását. Fejlődésnek indult a hazai gépgyártás, a cukor-, szesz- és textilipar, világszínvonalú volt a malomipar, és mindez szükségessé tette az ipari szakmunkásképzés megszervezését. Már Eötvös József, a Batthyány-kormány egykori vallás- és közoktatásügyi minisztere szorgalmazta egy ipartanoda létrehozását, amelyet végül az utódja, Trefort Ágoston valósított meg.

Az alap- és középfokú szakmai oktatás fejlesztése a fővárosra koncentrálódott ugyan, ám a vidéki nagyvárosokat is érintette, így az 1950/1951. tanévben megkezdte működését a Debreceni Vegyipari Technikum a Csapó utca – Burgundia utca sarkán, amelyet az 1925-ben Borsos József és Zeleznik Gyula közös terve alapján emelt épületben helyeztek el. Ennek földszintjén üzletek, emeleti részén pedig eredetileg a Leány Ipariskola osztályai működtek. A második világháborúban elpusztult a sarki bejárat fölötti kupola, és a földszinti üzletek domborműves bronzkapui sem láthatók már napjainkban.

Az alábbiakban a többszörös jubileum (Borsos József 125. születésnapja, az iskolaépület 100. évfordulója és a Vegyipari működésének 75. tanéve) előtt tisztelegve két részfejezetben idézzük fel az iskolatörténet főbb jellemzőit.

1. Előzmények (a hazai szakmai oktatás kialakulása, a kémia és a vegyipar Debrecenben)

A magyarországi szakmai oktatás létrejötte

A budapesti Állami Középipartanoda Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 16352. sz.rendelete alapján jött létre: 1879. december 1-től az iskola szakképző intézményként szolgált. Az ipar igényei szerint kialakított képzési struktúrákban oktatott szakmái a vegyipar, a gépipar és az építőipar voltak.

Hegedűs Károly okleveles gépészmérnök, királyi tanácsos a Középipartanoda első igazgatójaként a gyakorlatias képzést tartotta a legfontosabbnak. Olyan kiváló tanárokat (köztük Petrik Lajos későbbi Vegyipari-igazgatót) alkalmazott, akik szakmájuk elismert művelői voltak, jól ismerték az ipari folyamatok elméleti és gyakorlati hátterét, számos alkalommal publikáltak is eredményeiket.

Érdemei elismeréseképpen 1898-ban az intézmény megkapta a „*felső ipariskola*” címet, új neve pedig Magyar Királyi Állami Felső Ipariskola lett, és az eredeti három fő szakirány a fém- és vasiparral, valamint a faiparral egészült ki. A vegyészeti iránti kereslet megkövetelte egy önálló épület fenntartását, így a Vallás- és Közoktatási Minisztérium helyt adott a vegyész szakosztály kérésének, és a Felső Kereskedelmi Iskola épületét (Thököly út 48.) jelölte ki új székhelyül, amelybe végül 1940-ben költözhetett be, s önálló intézményként, Magyar Királyi Állami Vegyi Ipari Középipartanoda néven működött tovább. A későbbi infrastrukturális és tartalmi fejlesztések, névfelvétel után napjainkban Budapesti Műszaki Szakképzési Centrum Petrik Lajos Két Tanítási Nyelvű Technikumként működik.

A debreceni alap- és középfokú szakmai oktatás kialakulását és fejlődését felidézve több, évszázados múltú intézményt említhetünk:

- Az 1886-tól Kereskedelmi Akadémia néven működött iskola, melynek elődje a Debreceni Kereskedő Társulat által életre hívott, a kezdetekben vasárnapi iskolaként, majd reálkereskedelmi intézményként funkcionált (jogutódjai a mai DSzC Kereskedelmi és Vendéglátóipari Technikum és Szakképző Iskola, illetve a DSzC Bethlen Gábor Közgazdasági Technikum)
- A kiegyezés évében az ország második Földműves Iskolájaként indult, 1868-tól Gazdasági Akadémiának nevezett intézmény 1940-es alapító okirata szerint Pallagi Középfokú Gazdasági Szakképző Iskola (napjainkban a Debreceni Egyetem Balásházy János Gyakorló Gimnázium, Szakközépiszkola és Kollégium)
- A több mint 140 éves középfokú magyar iparoktatás egyik intézménytípusa kezdetben a kassai és 1879-től a már említett budapesti Felső Ipariskola volt, majd – az 1890-es évektől – új iskolatípusként létrehozták az ipari szakiskolákat. A debreceni „középipariskola” ügye húsz éves vára-

kozás után jutott a megvalósítás stádiumába. Kossuth Lajos fia, a századelő koalíciós kormányának kereskedelemügyi minisztere, Kossuth Ferenc 1906 szeptemberében a városhoz írt levelében úgy fogalmaz, hogy a kézművesipar fejlesztése céljából Debrecenben „... tervezett tanfolyamok állandó alapját egy fémipari szakiskola ...” által kívánja biztosítani. Két éves egyeztetés után 1908. június 13-án Kossuth Ferenc arról rendelkezik, hogy: „... a Debrecen szabad királyi város közönségével történt megállapodás értelmében az ottani fémipari szakiskola folyó év szeptember havában megalapítandó.” A napjainkban Mechwart András nevét viselő, hivatalosan a DSzC Gépipari és Informatikai Technikuma történetéből kiemeljük, hogy korábban két olyan igazgatója volt,

- Szabó Gábor gépészmérnök (1939-1944 között)
- Újvárosi Imre tanár (1945-1946-ban),

akik 1950 után a Vegyipari Technikumba kerültek mérnöktanárnak, illetve igazgatónak:

A kémia és a hazai vegyipar

Az ókori és a későbbi alkimisták legfőbb célja az anyagok tökéletesítése, az arany előállításának megvalósítása volt, ami ugyan nem sikerülhetett, de kétségtelen, hogy az anyagismeret és a laboratóriumi eljárások, receptek, gyógyszerként használható készítmények leírásával sokat tettek a későbbi korok kémiájának megalapozásához. Francis Bacon szerint „*az alkémisták hasonlatosak voltak azon öregember fiaihoz, akik állítólag búzamezőben elrejtett aranyat örököltek. Meddő keresgélésükben mégis felásták a talajt, s bőségesebbé tették ezáltal a termést*”. Az igazi szemléletbeli változást a reneszánsz kora hozta el: míg az alkémia a misztikus erőiben hitt, a reneszánsz korának kémiája humanista volt: az embert, az emberi egészséget állította érdeklődésének középpontjába. Emiatt is nevezzük a 16–17. század kémiáját orvosi vegytannak (latinul jatrokémiának), amelynek megalapozója a svájci születésű Paracelsus (Theophrastus Bombastus von Hohenheim) volt. Tanításában a legújyszerűbb a merész hang, a tekintélyelv elvetése volt, amit így fejezett ki: „*Nem úgy van, ahogyan azok mondják: alkémia, csinálj aranyat, csinálj ezüstöt, ehelyett azt kell venni: készíts gyógyszereket és fordítsd azokat a betegségek ellen.*”

A kémia növekvő társadalmi jelentőségét mutatta, hogy a 18–19. században az egyetemeken önálló kémiai tanszékek jöttek létre, és előtérbe került a gyakorlati, laboratóriumi (benne a kémiai) képzés is. Ezen a téren európai rangja volt a Selmezbányai Bányászati Akadémiának, amelynek mintája alapján hozták létre Párizsban az École polytechnique gyakorlati képzését. A Debreceni Református Kollégiumban Hatvani István, majd az utódja, Kerekes Ferenc révén kezdődött a kémia oktatása. Hatvani professzor a Nagyvárad környéki vizek elemzésével az

analitikai kémiába is beírta a nevét, amelyet kollégiummá válása alkalmából felvett és megszűnéséig viselt is a Vegyipari Szakközépiskola diákothona.

A hazai középfokú szakképzés létrejöttéhez, fejlődéséhez, ipari háttérének kialakulásához nagyban hozzájárult a vegyészet és az orvoslás szerves kapcsolatán túl a kémia tudományának 19. századi fejlődése, differenciálódása (Dalton, Berzelius, Wöhler, Faraday, van't Hoff, Mengyelejev, Kekule és mások felfedezései), valamint a szerves és a szerves vegyipar eljárásai (desztilláció, savak, lúgok, sók és a fémek előállítása, festékipar, robbanó- és motorhajtó anyagok stb.). Az ipar szakemberigényének kielégítéséhez patikák, majd üzemi körülmények jártak hozzá, amelyek közül kiemeljük

- Richter Gedeon (1872–944) munkásságát, aki gyógyszerészként 1901-ben a budapesti Sas Patika megvásárlásával megalapozta, majd 1908-ban kiterjesztette az ipari méretű gyártást a Kőbányai R. G. Vegyészeti Gyár indításával (hyperol, kalmopyrin, inzulin stb. termékekkel) és jelentős hazai és exportpiacot szerzett. Alaptémánk szempontjából lényeges, hogy a cég 2012-ben Debrecen biotechnológiai üzemet hozott létre.
- Ugyancsak budapesti fejlesztésnek tekinthetjük a 1910-ben Dr. Wolf Emil és Dr. Kereszty György (korábbi Richter-munkatársak) által indított Alka Vegyészeti Gyárat, amely 1913-tól Chinoin Gyógyszer és Vegyészeti Termékek Gyáráként vált nemzetközi rangú vállalattá.

Az 1930-as évekre húsznál több jelentős vegyipari cég alakult, ám közülük mindössze kettő volt vidéken: Debrecenben és Büdöszentmihályban (ma: Tiszavasvári).

A vegyipar Debrecenben

1908-ban Dr. Rex Ferenc hajdúszoboszlói gyógyszerész alapította a Központi Drogéria Társas Céget a Hatvan utca 2. sz alatt, és ott galenusi készítmények (gyógynövényekből kivonatok, tinktúrák, főzetek) előállításával foglalkozott, majd a céget 1926-ban Gyógyszerészek Rt. Dr. Rex Chemiai Gyárrá fejlesztette.

A céget 1947-ben államosították, és a továbbiakban az R. G. Vegyészeti Gyár Debreceni Telephelyeként működött a mai Egyetem sugárúton, és az eredeti programja szerint galenusi készítményeket állított elő.

Az országosan érvényesülő iparfejlesztés folyamatában a Nehézipari Minisztérium 1951. évi rendelete alapján az üzem Debreceni Gyógyszergyár néven önálló vállalként folytatta tevékenységét, és érdemi módon segítette az időközben létrejött Vegyipari Technikum eszközparkjának megalapozását.

Újabb fordulatot hozott a penicillin felfedezése (Fleming, 1929), amelynek gyártása 1941-től a Chinoin Gyógyszergyárban kezdődött. A korabeli technológiai feltételeket, adottságokat jellemzi, hogy 1949-ben egy teljes naptári évben 1,0 kg tiszta penicillint tudtak előállítani. Ilyen körülmények között született az a politikai döntés, hogy vidéki városban kell az antibiotikumot gyártani. Az

eredeti terv szerint Szeged lett volna a kiválasztott település, azonban a kormányzat Debrecen mellett döntött. Így jött létre 1951-ben a Nagyerdőn a Hajdúsági Gyógyszergyár, amely a mai környezetvédelmi követelmények között bizonyára más helyszínt kapott volna.

A két debreceni gyógyszergyár egyesítésére 1962-ben került sor BIOGAL elnevezéssel; ez a mozaikszo az alaptevékenységek (biotechnológiai, illetve galenusi termékek) 3–3 kezdőbetűjéből adódott. A gyógyászati készítmények (Vegacillin, Maripen stb.) mellett kozmetikumok (Helia D) és más vegyészeti termékek gyártása számottevő hazai és export-piacot biztosított a vállalatnak, amely folyamatosan évközi és nyári gyakorlóléhelyet, illetve munkavállalási lehetőséget kínált a Vegyipari Technikum (majd Szakközépiskola) tanulói számára.

A rendszerváltozást követő privatizációs folyamatban a cég többségi tulajdonosává 1995-től a TEVA Gyógyszergyár vált, amely innovatív, korszerű készítményeket állít elő, és közreműködik a DSZC Vegyipari Technikum duális gyakorlati képzésében is.

Varga Imre Munkácsy- és Kossuth-díjas szobrászművész egyik legkiemelkedőbb alkotása Hatvani István professzort idézi: igazán méltó helyen, a Debreceni Egyetem Kémiai Épülete előtti út mentén, árnyas tölgyfa alatt található. Ez a szobor a debreceni kémiaoktatásnak és a gyógyszergyártásnak maradandó, méltó szimbólumaként látható napjainkban is.

2. A DSZC Vegyipari Technikum fejlődéstörténetének elemei

A „Vegyí”

Előzmények, kezdetek, fejlesztések

A II. világháborút követően Magyarország újjáépítésének folyamatában a gazdaságpolitika előterébe az erőltetett iparfejlesztés került. Az 1950-es évektől számottevő nagyberuházások révén jött létre a Budapesti Vegyiművek, a szolnoki Tiszamenti Vegyiművek, a Tiszaszederkényi (majd Leninvárosi, Tiszaújvárosi) Tiszai Vegyikombinát, a kazincbarcikai Borsodi Vegyikombinát, a MOL, a TIFO, Almásfüzitői Timföldgyár, a Péti Nitrogénművek, a Nyergesújfalui Viscosa stb.

Ezek az intézkedések megkívánták az alap- és középfokú vegyész szakemberellátás kiterjesztését, ami – a budapesti, Than Károlyról elnevezett „könnyűvegyipari” technikum létrehozása mellett – vidéki intézmények alapításával járt. Így alakult vegyipari technikum Szegeden (néhány év alatt áthelyezték Hatvanba, majd Kazincbarcikára), Veszprémben, később Nagykanizsán és Szolnokon, illetve nagy tanulói létszámot foglalkoztató szakmunkásképző intézeteket is alapítottak (Budapest, Kazincbarcika, Pét stb.). Ebbe a sorba illeszkedett az ország hatodik ilyen intézményeként az 1950/1951. tanévtől a Nehézipari Minisztérium fennhatósága alá tartozó 3. sz. Debreceni Vegyipari Technikum (a korabeli bi-

zonytalanságot, útkeresést jelzi, hogy egyes források szerint az elnevezésben átmenetileg a „Vegyipari Gimnázium” lehetősége is felmerült). Mintegy 11 hónapos épületátalakítás után került sor a Csapó–Burgundia utcák sarkán működött Felső Leányipariskola kifutó/felmenő rendszerű átvételére.

A kezdetekről felidézhetjük, hogy 1950. szeptember 1-jén 47 településről érkezett, 3 osztályba sorolt 132 tanuló kezdte meg tanulmányait (összehasonlításként említhetjük, hogy a jelenlegi tanévben, 2025. szeptember 1-én 820 tanuló jelent meg a tanévnyitó ünnepélyen). Az iskola alapító igazgatója a Nagyváradról áthelyezett Újvárosi Imre volt, aki 1973-ban történt nyugdíjba vonulásáig vezette az intézményt.

A kor lehetőségeihez mérten megfelelőnek minősíthető tárgyi felszerelést részben a Debreceni Gyógyszergyár, illetve más üzemek, kórházak/klinikák biztosították, de a laboratóriumi eszközök egy részét helyben, üvegtechnikai és más műveletekkel készítették az iskola dolgozói és tanulói. Az elméleti oktatás megalapozásához délutáni szakköri foglalkozások kertében készítettek térképeket, vegyipari gépek, berendezések műszaki ábráit, technológiai folyamatábrákat a már említett gépészmérnök-tanár, Szabó Gábor irányításával.

1950-től 1953-ig nem volt felvételi vizsga az iskolában; az évfolyamonként 2–3 osztály beiskolázása magas átlaglétszámokkal valósult meg. Nem kevés olyan hátrányos helyzetű tanuló került felvételre, akik korrepetálásra, felzárkóztatásra szorultak, és még így is számottevő volt a lemorzsolódás (a legelső évfolyam tanulói közül mindössze 81-en szereztek technikus oklevelet – és mellé a leendő munkahelyük címét –, míg az 1953-ban indult „A” jelű osztály kezdeti 53 tagjából csupán 18-an léphettek a technikus vizsgára). Az első tanévek iskolai szintű tanulmányi átlageredménye 2,6–2,9 között ingadozott (az 50. tanévben ez 3,26 volt, napjainkban már megközelíti/eléri a 4,0-t is), ám 1954-re már a 410 tanulónak közel 30%-a ért el jó, jeles eredményt, ami számukra felsőfokú továbbtanulás lehetőségét kínálta.

Évről-évre nőtt az iskola népszerűsége; a garantált munkahely, a továbbtanulás esélye hatására az első évtized végére számottevő túljelentkezés alakult ki, és 1954-től a nappali tagozaton írásbeli és szóbeli felvételi vizsgát iktatott be az iskolavezetés (e sorok szerzője is ily módon kerülhetett be 1960-ban a Gyomai I.sz. Általános Iskolából a Vegyipariba).

Ez alól kivételt képezett a felnőttoktatás: a növekvő ipari és más ágazati igény (egészségügy, vízügy, élelmiszeripar, környezetvédelem, stb.) hatására jelentős arányú esti és levelező tagozati oktatás valósult meg az intézményben, sőt „kihelyezett” osztályok szerveződtek Szolnokon, Nyíregyházán, Tiszaújvárosban, ahol az iskola szakmai tanárai tartottak foglalkozásokat. Jelentős fejlesztésnek tekinthető, hogy a 2005/2006. tanévben a MOL tiszaujvárosi vezetésével önálló, helyi tagozatot sikerült létrehozni a technikusellátás biztosítása érdekében. Erre

az alapra épül az iskola jelenlegi együttműködése a céggel: MOL-csoportok működnek Tiszaújvárosban a nappali tagozat duális képzése keretében.

Az infrastrukturális feltételeket illetően kiemelhetjük, hogy

- 1962-ben napirendre került az iskolaépület bővítésének igénye. A Csapó utcán szanálták a bővítésre kijelölt területet, régi épületeket, a bontási munkálatokban az iskola tanárai, diákjai is részt vettek. Az új épületszárny tervei 1967-re készültek el, maga az építkezés három és fél évig tartott, és 1971-ben kezdődött meg az oktatás az újonnan épült szárnyban. A felvonulási épületek kiscsoportos tantermek és diákönkormányzati terem létrehozását tették lehetővé.
- További fejlesztéseket eredményezett a távfűtésre történt átállás folyamatában az új épületszárnyban elhelyezett kazánház elbontása, a III-IV. emelet átalakítása, amely új tantermek, tanári dolgozók és laboratóriumok kialakítását biztosította.
- Ide sorolhatjuk a „világbanki modell” bevezetésével kialakított „K-épületrész” felépítését új tantermekkel és műveleti laboratóriummal, illetve a teljes iskolaudvar aszfaltozását, sportpálya létrehozásával.
- Napjainkra – a DSZC Beregszászi Pál Technikum és Szakképző Iskolának az Újkertbe történt áthelyezésével – a Burgundia utcai szomszédos iskolaépület is a Vegyiparihoz került: tantermekkel, laboratóriumokkal és tornateremmel bővült intézményünk.

Oktatási/képzési irányok, struktúrák

Az 1950 és 2020 között eltelt hét évtized során 11 alkalommal módosult az iskola képzési célja, struktúrája, amit az alábbiakban tekintünk át.

A hazai oktatáspolitikai változásai természetesen nem hagyták érintetlenül az iskolát: az 1961. évi III. törvény, majd annak 1965. évi módosítása átalakította a korabeli magyar középiskolai rendszert: létrehozta a szakközépiskolákat és a 3 éves szakmunkásképző intézeteket, míg a technikusképzést az ún. „felsőfokú technikumokba” helyezte át.

Iskolánk történetének 20. tanévében, az 1969/1970. iskolaévben vette fel az első szakközépiskolai osztályokat az általános vegyipari ágazaton. Ez az új képzési forma komplex érettségi-képesítő vizsgával zárult, és középfokú szakmai végzettséget biztosított.

A szakközépiskolai korszak első évtizedének végére újabb, lényeges változtatást kezdeményeztek a központi szakképzésirányító szervek: az 1978/1979. tanévtől bevezették az úgynevezett szakmunkásképzési célú szakközépiskolai oktatást. A Vegyipari esetében ez az intézkedés azt eredményezte, hogy a hagyományosan kialakult és elfogadott „széles profilú” képzés „kettéhasadt”: megkezdődött a 809. sz. vegyész-analitikus és a 810. sz. vegyianyaggyártó érettségizett

szakmunkás fiatalok képzése. A döntés mögött az a megfontolás húzódott meg, hogy a magasabb általános műveltséggel rendelkező szakmunkások gyakorlati felkészítése elsősorban a termelőszférában, a vállalatoknál valósuljon meg. Iskolánk esetében ez – az évfolyamonként egy vegyipari osztályok képzésében – a BIOGAL Gyógyszergyár és a Hungária Műanyagfeldolgozó Vállalat közreműködésével valósult meg, viszont az évfolyamonként három vegyész analitikus osztály tanulójának gyakorlati oktatása változatlanul az iskola jól felszerelt laboratóriumaiiban folyt.

Az ország többi vegyipari szakközépiskolájának vezetőivel és szakértőivel együttműködve viszonylag rövid idő alatt sikerült „kiváltani” az 1978-ban bevezetett képzési programokat. Kimunkáltuk a széles szakmai alapot biztosító 813. sz. általános vegyipari szakmunkásképzési programot, annak óratervét és új tanterveit, amelyek elfogadása után, az 1981/1982. tanévtől már a megújított alapidokumentumok szerint folytatódott a képzés a nappali tagozaton.

Az 1980-as évtized közepén újabb számottevő tartalmi és strukturális változás történt az iskola képzési rendszerében. A gazdaság határozott igényeihez igazodva visszakerült a technikusképzés az iskolarendszerű oktatásba, de a korábbitól lényegesen eltérő jellemzőkkel. Az 1985/1986. tanévtől került bevezetésre az új rendszerű általános vegyipari technikus- és az érettségizett szakmunkásképzés. Ennek első két évfolyamán valamennyi tanuló azonos közismereti és szakmai alapot tanulmányokat folytatott, és a 10. osztályos eredményei alapján léphetett tovább a 2 éves időtartamú szakmunkás-, illetve a további 3 éves technikus képzési ágra (2+3 modell, amely a későbbiekben – a gyakorlati tapasztalatok nyomán – 4+1 struktúrára módosult).

Ebben az évtizedben – az Alföldi Nyomda, illetve a TITÁSZ kezdeményezésére – évfolyamonként 1–1 osztállyal nyomdaipari és villamosenergia-ipari szakközépiskolai osztályt is indított az intézmény

A rendszerváltozást követően – a debreceni Mechwart András és az Irinyi János Szakközépiskolákkal közösen – sikeresen pályázott az iskola a Munkaügyi Minisztérium által az 1991/1992. tanévben meghirdetett fejlesztési programra. A projektet a Világbank is támogatta jelentős anyagi forrás biztosításával (modern oktatástechnikai és informatikai eszközök beszerzése érdekében), de egyúttal lehetővé tette igazgatók, pedagógusok szakmai tanulmányutakon való részvételét is a fejlett Nyugat-Európai országokban. Mindössze 78 hazai szakképző intézmény (ebből a vegyipar szakmacsoportban Veszprém, Szolnok, Budapest: Petrik és Debrecen) vehetett részt a Benedek András professzor által vezetett tartalmi fejlesztési programban. A közös munkával létrehozott „világbanki modell” szerinti szakközépiskola alapvető jellemzője, hogy a 9–12. évfolyamon – szakmai orientáció és alapot biztosító mellett – teljes értékű érettségi vizsgára készít fel, és a tényleges szakmai képzést a 13–14. évfolyamon valósítja meg. Az új intézménytípus rendkívül népszerűvé vált; saját iskolánk a gyakorlatban

- 1993/1994-től a vegyipari szakmacsoportban,
- ezt kiegészítve az 1994/1995. tanévtől a környezetvédelem szakmacsoportban indított 9. évfolyamos osztályokat,
- míg a 13-14., szakképző évfolyamokon általános vegyipari, drog és toxikológiai, ipari biotechnológiai, környezetvédelmi mérés technikai és műszaki számítástechnikai technikusképző csoportokat indított.

A későbbi jogszabálymódosítások miatt kizárólag vegyipari szakmacsoportos képzés maradt az iskolában, megkezdődött a két tanítási nyelvű oktatás, létrejött és integrálta a helyi intézményeket a Debreceni Szakképzési Centrum, néhány tanéven át Vegyipari Szakgimnáziumként, majd – a Szakképzés 4.0. kormányrendelettel megalapozott új szakképzési törvény alapján a 2020/2021. tanévtől – ismét Vegyipari Technikumként működik a jubiláló, 75 éves iskola.

Fenntartói döntések, névhasználat

A fentiekben áttekintett strukturális és tartalmi változások követték a mindenkori jogszabályi környezet előírásait, amelyek összhangban álltak a közoktatás- és szakképzés-irányítás központi és/vagy helyi szereplőivel. A közigazgatás központosított vagy decentralizált szervei, vagyis az intézményfenntartói kör a Vegyipari esetében a következők szerint alakult: Nehézipari Minisztérium, Hajdú-Bihar Megyei Tanács, Debrecen Megyei Jogú Városi Tanács, Klebersberg Intézményfenntartó Központ (2013), Debreceni Szakképzési Centrum (2015). Mindez érvényesült az iskola elnevezésében is, ami hivatalosan így változott:

- Debreceni 3. sz. Vegyipari Technikum
- Szervetlen Vegyipari Technikum Debrecen
- Debreceni Vegyipari Technikum (DVT)
- Debreceni Vegyipari Szakközépiskola
- Erdey–Grúz Tibor Vegyipari Szakközépiskola (1983)
- Erdey–Grúz Tibor Vegyipari Középiskola és Kollégium
- Debreceni Vegyipari Szakközépiskola és Kollégium
- DSZC Vegyipari Szakgimnázium
- DSZC Vegyipari Technikum

Ezek az elnevezések minden hivatalos dokumentumban (törzskönyv, jegyzőkönyvek, bizonyítványok, bélyegzők, Kréta, stb.) használandók, ám a köznyelvben, az iskolahasználói körben egyszerűen a „Vegyipari”, illetve „A Vegyi” kifejezést tarthatjuk elfogadottnak, amit mindenki ismer és használ.

Az iskola sikeres működésének tényezői

A tantestület

A tanári kar összetétele az 1960-as évtizedre és az azt követő időszakra stabilizálódott: mind a közismereti, mind a szakmai tantárgyak oktatói egyetemi végzettségű pedagógusok voltak, többségük a helyi Kossuth Lajos Tudományegyetem elvégzése után került a tantestületbe. Szaktárgyi és pedagógiai tevékenységüket – az iskolavezetés által is elvárt – magas követelménytámasztás, igényesség és – a diákok szemében – szigorúság jellemezte, amelyhez kutató- és alkotó tevékenység párosult. Utóbbit bizonyítja, hogy a mindennapi iskolai feladatok ellátása mellett Oláh József az MTA doktori címét is megszerezte, rajta kívül 10-nél többen egyetemi doktori fokozattal, másoddiplomával rendelkeztek, és országos rangot értek el a tantervek, tankönyvek-, példatárak alkotásával magyar nyelv, történelem, kémia, fizikai kémia, vegyipari művelettan és laboratóriumi gyakorlatok terén. A KLTE, majd a Debreceni Egyetem folyamatos vezetőtanári megbízást adott a magyar nyelv és irodalom, történelem, matematika, fizika, kémia, biológia szakos kollegáknak.

Mindezt tudatos „belső építkezés” is elősegítette: korábbi vegyiparis diákok visszahívása, elméleti és gyakorlati oktatóként történt alkalmazása évtizedeken át – napjainkban is – hatékonyan érvényesült. E sorok írója – az átmenetileg igazgatói feladatokat is teljesítő Forgács Józsefhez és másokhoz is hasonlóan – pályakezdő szaktanárként, osztályfőnökként, majd igazgatóként bizonyíthatta elkötelezettségét az iskola és a diákok felé. A többgenerációs tanítványok jelenléte, közreműködése az intézmény szellemiségének, értékrendjének megőrzését és továbbfejlesztését, vagyis valódi szervezetfejlesztést (kollegialitást, segítőkész együttműködést) biztosított folyamatosan. Ezt szolgálta a kollégiumi nevelők iskolai foglalkoztatása, több esetben az iskolai tanári karba történő áthelyezésük is. Jó példa erre, hogy épp az idén tartja 55 éves érettségi találkozóját az az osztály, amelynek minden tagja kollégista diák volt, és osztályfőnökként Csáti Károly kollégiumi nevelőtanár foglalkozott velük.

Az iskolának mindvégig neves és a tantestület szellemét és gyakorlatát pozitív értelemben meghatározó igazgatói voltak: Ujvárosi Imre, dr. Kopcsa József, dr. Cs. Nagy Gábor, dr. Forgács József és Szabó Zoltán.

A diákotthon (később Hatvani István Vegyipari Kollégium)

A vidéki tanulók ellátását, biztonságát, közösségi nevelését szolgálta az eredetileg önálló, főzőkonyhát is működtető Petőfi téri diákotthon, amely tanulmányi és közösségfejlesztési eredményei alapján elnyerte a „kollégium” címet, majd – fenntartói döntést követően - közös igazgatású intézményként működött a végleges bezárásáig. Nem kétséges, hogy a Vegyipari eredményes működéséhez nagyban

hozzájárultak a kollégiummal közös nevelőtestületi értekezletek, együttesen megvalósított szabadidős programok, a pedagógusok kölcsönös megbecsültsége, tudatos és folyamatos együttműködése.

Fejlett diákönkormányzat

Az intézmény sikeres működésének harmadik biztosítója a mindenkori tanulói önkormányzat tevékenysége, a rendkívül népszerű tanár-diák programok megvalósítása. Igen széles körű volt a kínálat: a „Hatvani diákjai” színpadi előadásában, iskolai gitárzenekar fellépéseiben éppúgy érvényesült, mint tanár-diák kézi-, kosár- és röplabda mérkőzéseken és „fordított napokon” egyaránt. Minden tanév elején „elsősavatási” ceremóniát tartottunk (napjainkban ez 2-3 napos „Vecsirta-táborként” működik hegyvidéki helyszíneken), és kiemelkedő sikereket hozott a rendszeresen megtartott szalagavató bál is. Nagy volt a verseny az évenkénti diákigazgató-választáson, az osztályok vetélkedőin, de legnépszerűbbnek a tanári kar által előre tervezett, titokban gyakorolt, majd bemutatott prózai és zenés fellépések bizonyultak.

A „Vegyí” elismertségének mutatói

A 75 éves iskolatörténet szakmai képzési, oktatási, nevelési eredményeit kellő szerénységgel, de büszkén vállalhatja a mindenkori iskolaközösség, azok bemutatása joggal kerülhet az intézmény dicsőségtáblájára. Méltatásunk záró részfejezetében azokat a sikereket, értékeket tekintjük át, amelyek megalapozták a „Vegyí” országos elismertségét.

• Tanulmányi, szakmai eredmények

Az Országos Szakmai Tanulmányi Versenyen (OSZTV) 1959-től, a kémia (majd a matematika, biológia) Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny (OKTV) döntőjében 1970-től a győztesek, dobogós helyezettek listáján rendre megjelentek iskolánk tanítványai. (Közülük időben a legelsőek Hajóczky Márta, illetve Tombácz Etelka voltak.) Ide sorolhatjuk a nemzetközi Grand Prix Chimique-sikereket, amelyek közül azért emeljük ki a 2017. évi, Szerbiában tartott versenyt, mert azt a „vegyis” Sajtos Gergő nyerte meg. Ez a siker azt eredményezte, hogy 2019-ben a mi iskolánk (a Debreceni Egyetem Kémiai Intézete és a TEVA támogatásával) lehetett házigazdája a 12 országot érintő verseny döntőjének.

További természettudományos és anyanyelvi tantárgyi versenyek (Irinyi, Curie, Kitaibel, Mikola, Implom) győztesei, helyezettei bizonyítják, hogy a tanórai és a szakköri tehetséggondozás folyamatosan a tanári kar tevékenységének homlokerében volt, és rangos eredményekkel járt.

Joggal lehetünk büszkéek arra, hogy az 1980-as évtizedben szervezett, kilenc Vegyipari Szakközépiskola részvételével tartott komplex (tantárgyi, kulturális és sport) Országos Versenyét több esetben a mi iskolánk nyerte. A szakminisz-

térium döntése alapján az 1986–1995-ös évtizedben 1. helyezést értünk el a szak-középiskolák országos rangsorában. Ezt az elismerésre méltó megítélést a „Vegyí” az utóbbi években kialakított országos szakképző iskolai rangsorban többször is kiérdemelte.

Meg kell említeni a mindenkor kiváló tanári kar országosan elismert és díjazott tanárai közül a Rátz Tanár Úr Életműdíjat elnyerteket: dr. Kopcsa József (2002), dr. Forgács József (2012), dr. Cs. Nagy Gábor (2013), dr. Zsuga Miklósné dr. Laczkó Mária (2016).

- **Tudományos teljesítmények**

A középiskolai tehetséggondozás eredményességét, a további személyes szakmai sikerességet mutatja, hogy az egykori tanítványok közül a napjainkban 200 éves Magyar Tudományos Akadémia Kémiai Tudományok Osztályának rendes tagja Joó Ferenc, míg Laurency Gábor annak külső, Fábíán István levelező tagja.

Hazai kémiai egyetemi címek (professzorok, professor emeritusok):

- Sóvágó Imre, Zsuga Miklós, Rábai Gyula, Jászberényi Csaba, Posta József, Tóth Imre, Bányai István (DE TTK)
- Somogyi Gábor, Erdődi Ferenc, Dombrádi Viktor, Biró Sándor (DE ÁOK)
- Jászberényi István, Gonda István, Prokisch József (DE MÉK)
- Tombácz Etelka, Kiss Tamás (Szegedi Egyetem TTK)

Más tudományok terén országos rangú teljesítményt ért el Járai Antal (matematika), Bugán Antal (pszichológia), Róka András (kémiai szakmódszertan) Adamik Mária (szociológia, Ferge Zsuzsa. munkatársa).

- **Vegyipari és más ágazati cégvezetők**

A technikus végzettség megszerzését, illetve a hazai és/vagy külföldi felsőfokú tanulmányokat követően a többség – az iskola alapfunkciójához is kapcsolódva – a gazdasági szférában (vegyipar és kapcsolódó szakterületek vállalatai, intézményei) helyezkedett el és töltött be különböző funkciókat. Közülük többen magasabb vezetői munkakörökbe kerültek és ebben a minőségükben mind erkölcsi, mind – a szakképzési hozzájárulás formájában – anyagi támogatásban részesítettek Alma Materüket. Ebben a sorban említhetjük a BIOGAL/TEVA (Elek Sándor, Kaszás Mihály) mellett a TIFO (Kónya Sándor), a TVK (Pálffy Sándor), az Alkaloida (Mándoki István, H. Kovács László, Dupcsák László), a DEKO (Nagy Gábor), a Pécsi Bőrgyár (Veres Lajos), a MOL: Budapest, Nyírbogdány (Miklós László, Viktor László, Páka Imre) segítőkézségét.

- **Művészeti élet, irodalom, sport**

A nevelőtestület tudatosan támogatta azokat a tanulókat, akik egyéni képességeik, érdeklődési körük alapján más-más területen mutattak tehetséget. Ezt tanúsítja Neuwirth Annamária a néptánc, Vásári József és Szoták Andrea a színművészet, Hevesi Imre és Tóth-Laboncz Attila (a Tankcsapda zenekar alapítója) a gitárzene, Bolyós András a képfestés, Legeza László a fotóművészet, míg Rákos Éva a festőművészet, illetve Patai István a grafika terén elért eredményeivel.

Hasonló a helyzet az irodalom területén, amelyen belül Szigeti György és Szőke Kálmán a költészetben, Bróm-Nagy Ferenc, Nemes Judit (eseti publikációival Fehér Ágnes és Gali Tibor) a szépirodalomban, míg Püskösti Árpád, Gőz József, Weisz György, Hajdú István, Hajdú Károly és Fábián György az újságírásban nyújtott maradandót.

A Vegyipari eredeti épületében nem volt tornaterem, a testnevelésórákat az iskolával átellenben lévő, süllyesztett kézilabdapályán tartották óraadó pedagógusok, így csak külső egyesületekben nyílt lehetőségük a diákoknak sportolásra. Ilyen körülmények között kiemelésre méltó, hogy az 1964-es tokiói olimpián két „vegyis” diák képviselte Magyarországot: Molnár István a röplabdacsapat sokszoros válogatott tagjaként, míg Göri István atlétikában (20 km-es gyaloglás) szerepelt és szerzett értékes helyezést; eredetileg mindketten a DEAC tagjai voltak (Göri István maradt is).

Az új épületszárnyban 12×24 m-es tornatermet is létrehozta; Bertók Gyula, azután Cserfalvi Istvánné testnevelők alkalmazásával az 1970-es évtizedben már országosan jegyzett eredményeket értek el diákjaink:

- a leány kézilabdacsapat az 1977/1978. tanévben III.,
- a fiú kosárlabdacsapat 1979/1980-ban VI. helyezést ért el.

Bácsi Gábor óraadói közreműködése révén létrejött a fiú röplabda szakosztály, amelynek tagjai közül többen kerültek be a DEAC NB I-es csapatába. Közéjük tartozott később az iskola matematikatanára, Jenet Gyula, akinek irányításával Megyei Diákolimpiát nyert és országos döntőbe jutott a Vegyipari. Kiemelkedő sikereként említhetjük, hogy ő alapozta meg az 1987-ben érettségizett tanulónk, Balogh Erika sportkarrierjét, aki sokszoros magyar röplabda-válogatott, többszörös bajnokcsapat tagjaként napjainkban is aktív szerepet játszik nyíregyházi klubjában.

Időközben, 1992 után – Vida Szabolcs testnevelő vezetésével - sikeresen szerepeltek, ismét országos döntőbe jutottak a leány kézilabdások is.

A csapatsportok mellett szintén elismeréssel említhetjük az ugyancsak magyar válogatott Nagy Viktória (cselgáncs, ifjúsági EB I. hely), Tassi Szilárd (légpisztoly, EB IV. helyezés) és Sándor Kornél, Katona László, Katona Róbert (kick-box) eredményeit is.

Záró gondolatok

Iskolánk 75 éves jubileumán felidézzük, hogy az ezredfordulón, a 2000/2001 tanévben sokrétű, igen sikeres rendezvénysorozatot tartottunk az intézményben, majd díszünnepséget szerveztünk az Arany Bika zsúfolásig megtelt Bartók Termében. Számos vállalat és a Debreceni Vegyiparisták Baráti Köre támogatásával kiadtuk a fél évszázados múltú intézményünk első évkönyvét „Erdey-Grúz Tibor Vegyipari Középiskola és Kollégium (1950–2000)” címmel, amely nagy népszerűségnek örvendett olvasói, az egykori diákok körében.

Az iskolaközösség a Csokonai Színházban ünnepelte a 60 éves évfordulót, amelyet kulturális műsor, visszaemlékező hozzászólások és baráti beszélgetések tettek teljessé és emlékezetessé.

A 70 éves jubileum méltatása rendhagyó volt: a 7 évtized apropóján egykori Vegyiparis diákként, tanárként, nyugdíjas igazgatóként azt kértem 7 korábbi kollégámtól, hogy a diák, illetve a tanár nézőpontjából idézzék fel „vegyis” emlékeiket. Megértően és segítőkészen fogadták barátaink a felkérést, megalkottuk írásainkat, amely – a „Vegyiben” 1968-ban végzett Kiss Tamás professzor, felelős szerkesztő jóvoltából (és személyes emlékképei közzétételével) – meg is jelent a Magyar Kémikusok Lapja 2021. decemberi számában.

A 2025/2026. tanév a háromnegyed évszázados jubileum esztendeje. Ebből az alkalomból októberben, majd novemberben már történtek évközi, az emlékeket felidéző események, új írásbeli kiadvány készül, és a tanév végén zárórendezvény is várható. E sorok írója, az iskolához sok szállal kötődő öregdiák őszintén azt kívánja, hogy az idei jubileum tovább erősítse, mélyítse a „Vegyihöz” való tartozás érzését a vezetőkben, a tanároknak és a tanulóknak egyaránt!

Irodalom

Sztaricskai F.: Gyógyszergyártás Debrecenben, 50 éves a Biogal Gyógyszergyár (Gyógyszerészet, 2002. augusztus 447–454 –<https://www.gyogyszeresztortenet.hu/wp-content/uploads/2013/09/Gy%C3%B3gyszergy%C3%A1r%20Debrecenben-50-%C3%A9ves-a-Biogal-Gy%C3%B3gyszergy%C3%A1r.pdf>

Beck – Szabadváry – Szőkefalvi-Nagy: A kémia története (ELTE TTK 1969)

Az Erdey-Grúz Tibor Vegyipari Középiskola és Kollégium évkönyve (2000)

Magyar Kémikusok Lapja LXXVI. évfolyam, 2021/12 367–373:

https://real-j.mtak.hu/15442/41/MKL_2021-december_1-48-oldal%2BNevmutato.pdf

DSZC technikumok honlapjai

Wikipédia oldalak

Iskolatörténeti előadás diasora (Cs. Nagy G.: 2025.11.26.)

Rátz Tanár Úr életműdíjasok – [https://hu.wikipe-](https://hu.wikimedia.org/wiki/R%C3%A1tz_Tan%C3%A1r_%C3%9A-%C3%A9letm%C5%B1d%C3%ADj)

[dia.org/wiki/R%C3%A1tz_Tan%C3%A1r_%C3%9A-%C3%A9letm%C5%B1d%C3%ADj](https://www.dszcvegyipari.hu/hirek/75-eves-a-debreceni-dszc-vegyipari-technikum-legendas-vezetok-az-intezmeny-ele)
<https://www.dszcvegyipari.hu/hirek/75-eves-a-debreceni-dszc-vegyipari-technikum-legendas-vezetok-az-intezmeny-ele>

<https://www.dszcvegyipari.hu/rolunk/tortenet>